

LYNGBY-TAARBÆK
KOMMUNE

VERSION 2

KVALITETSGUIDEN

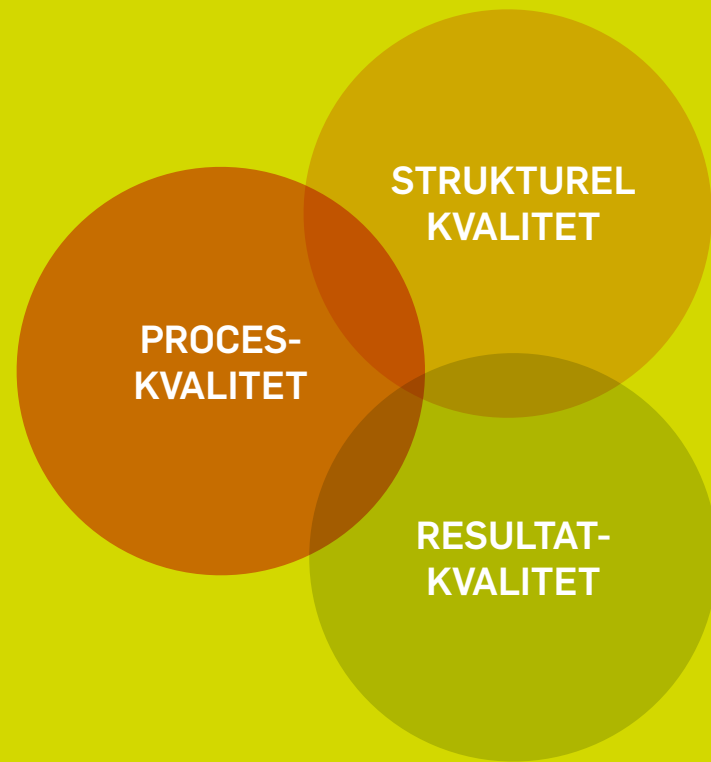
KVALITET I LÆRINGSMILJØER I DAGTILBUD
I LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNE

MED SPROG
I SAMSPIL

KVALITETSGUIDEN

Nu med Sprog i Samspil

Sprog i Samspil er Lyngby-Taarbæk Kommunes appendiks til Kvalitetsguiden. Sprog i Samspil skal understøtte udviklingen af alsidige og udviklingsfremmende læringsmiljøer i dagplejen, vuggestuer og børnehaver, og på samme måde som Kvalitetsguiden er formålet med dette at igangsætte dialog og refleksion over den pædagogiske praksis. **Læs mere fra side 29**

*Kilde: "Kvalitet i dagtilbud. Pointer fra forskning".
Danmarks Evalueringsinstitut (2017)*

KVALITETSGUIDEN

Et redskab til kvalitetsudvikling af læringsmiljøer i dagtilbud

Velkommen til Lyngby-Taarbæk Kommunes reviderede kvalitetsguide.

Kvalitetsguiden blev i 2017 udviklet på baggrund af et ønske blandt dagtilbudsledere om at have et fælles afsæt for at kvalificere og konkretisere arbejdet med at udvikle dagtilbud af høj pædagogisk kvalitet. Kvalitetsguiden blev udviklet på baggrund af evidensbaseret forskning, primært EPPSE-forskningen.

I de efterfølgende år er der sket meget på dagtilbudsområdet. Nyere dansk forskning om kvalitet er kommet til, og i 2018 fik dagtilbudsområdet ny lovgivning, byggende på *Den styrkede pædagogiske læreplan*. Med denne plan har dagtilbudsområdet, for første gang nogensinde, fået sat en national retning for, hvordan der skal arbejdes pædagogisk i landets dagtilbud.

Den styrkede pædagogiske læreplan beskriver gennem det pædagogiske grundlag, de seks læreplanstemaer og de 12 mål det arbejde, som dagtilbuddene skal tilrettelægge deres praksis efter for at understøtte *høj faglig kvalitet for alle børn i alle dagtilbud*.

Denne reviderede kvalitetsguide understøtter krav og retningslinjer i *Den styrkede pædagogiske læreplan* og står på den politisk vedtagne vision for Lyngby-Taarbæk Kommunes dagtilbud. Sidstnævnte findes på kommunens hjemmeside og på Kompasset.

Kvalitetsguiden vedrører læringsmiljøet i dagplejen, vuggestuer, børnehaver og integrerede institutioner.

Hvad er kvalitet?

Kvalitet, og hvad der forstås som kvalitet, er et værdiladet begreb, der formes i samspillet imellem de politiske systemer, forskningsmiljøer og dagtilbudsområdet.

Det er derfor ganske vanskeligt – objektivt – at definere, hvad der er den *rigtige* kvalitet eller den *bedste* praksis.

Hvis vi omvendt ikke definerer, hvad vi forstår ved god og høj kvalitet, kan det være vanskeligt som leder og medarbejder at vurdere det arbejde, der tilrettelægges og udføres. Og om det understøtter, at alle børn trives, udvikles, lærer og dannes gennem et trygt og pædagogisk læringsmiljø, hvor legen er grundlæggende, og hvor der tages udgangspunkt i et

børneperspektiv. Hvis ikke vi tager stilling til dårlig og bedre kvalitet, så kan alt synes lige godt. Kvalitet er jf. ovenstående et dynamisk begreb. Derfor er de valgte definitioner af god og høj kvalitet, som denne guide tager udgangspunkt i, det der er forskningsmæssigt belæg for pt. Det, der er beskrevet som god kvalitet, er godt, og det der er realistisk at være på i et dagtilbud det meste af tiden. Den høje kvalitet tilstræbes så ofte som muligt.

Danmarks Evalueringsinstitut definerer tre kvalitetselementer; *strukturel kvalitet*, *proceskvalitet* og *resultatkvalitet*. I Kvalitetsguiden fokuseres der på; strukturel kvalitet og proceskvalitet. Resultatkvalitet omhandler, hvad børnene får ud af at gå i dagtilbud her og nu og på længere sigt, og vil bl.a. derfor være et resultat af hvilken struktur- og proceskvalitet, der er i dagtilbuddet.

I denne reviderede udgave af Kvalitetsguiden har vi primært valgt danske dagtilbudsforskere, som har arbejdet med og omkring *Den styrkede pædagogiske læreplan* som vores referenceramme. Men vi skal hele tiden følge med og turde være nysgerrige og omstillingsparate i den pædagogiske praksis. Det gælder også i forhold til indholdet i denne guide.

KVALITETSGUIDEN

Kvalitetsguidens formål

Dialog og refleksion

Kvalitetsguiden er udarbejdet med det formål at igangsætte dialog og refleksion over den pædagogiske praksis for dermed at styrke den fælles viden og dialog om kvaliteten i det pædagogiske læringsmiljø.

Gennem refleksion og dialog i de enkelte personalegrupper og med udgangspunkt i gode observationer og beskrivelser af praksis vil det med guiden foran sig være muligt at vurdere, om arbejdet med de pædagogiske læringsmiljøer er af god og høj kvalitet – og/eller om der skal ændres i den nuværende praksis for at optimere læringsmiljøerne henimod en højere kvalitet.

Kvalitetsguiden konkretiserer og giver eksempler på, hvad der er hhv. utilstrækkelig, god og høj kvalitet. Dette i forhold til det pædagogiske grundlag fra *Den styrkede pædagogiske læreplan*.

Det er vigtigt, at pædagogernes *faglige* stemme bliver hørt. At der ikke ageres alene på mavefornemmelser, og på hvad man synes. Guiden skal hjælpe med til at sikre, at der arbejdes med fagligt begrundet viden. Den fælles faglighed skal gøres transparent, og vi skal turde at lade andre kigge på og give feedback på vores pædagogiske praksis.

Fælles fagligt sprog

Med guiden skabes der også et udgangspunkt for et fælles fagligt sprog. Det skal være med til at forstærke det fælles *vi* i Lyngby-Taarbæk Kommunes dagtilbud. Det vi arbejder sammen om og hen imod. Det som skal kendetegne kvalitet i netop vores kommunes dagtilbud.

Tilsyn

Guiden danner desuden grundlag for det pædagogiske tilsyn. De tilsynsførende vil med udgangspunkt i guidens kvalitetsforståelse vurdere og understøtte udvikling af praksis.

Den lokale pædagogiske læreplan

Guiden vil også være en hjælp, når dagtilbuddet hvert andet år skal skrive den lokale pædagogiske læreplan og ikke mindst være en guide, når den pædagogiske læreplan skal evalueres.

Vi håber, at I vil finde god anvendelse af guiden. At I ved fælles hjælp får den integreret sammen med de øvrige fælles metoder, der skal være med til at styrke det gode pædagogiske arbejde, som allerede pågår rundt om i kommunens dagtilbud.

Center for Uddannelse og Pædagogik

Lyngby-Taarbæk Kommune

Marts 2022

INDHOLD OG OPBYGNING

Temaer fra det pædagogiske grundlag

Temaerne til højre indgår i Kvalitetsguiden. Alle temaer er også en del af *Den styrkede pædagogiske læreplan*. Under hvert tema er der først en beskrivelse af, hvad temaet omhandler og forskningsmæssige pointer om, hvad der er centrale kvalitetsparametre inden for temaet. Dernæst følger eksempler på hhv. utilstrækkelig, god og høj kvalitet.

Faglig ledelse

Faglig ledelse er blevet en stadig vigtigere forudsætning for at kunne skabe rammer, der understøtter børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Faglig ledelse handler om at sætte retning, give det pædagogiske personale faglig sparring og feedback, der udvikler deres faglighed og ikke mindst sikre rammerne for, at det pædagogiske personale kan varetage det pædagogiske arbejde. Lederens rolle er ikke skrevet specifikt ind i Kvalitetsguiden, men det er en forudsætning for, at det pædagogiske personale kan lykkes, at der er en fagligt dygtig leder.

Pædagogisk læringsmiljø	1. Proceselementer	6
	2. Strukturelle elementer	11
Børneperspektiv, dannelse og børnesyn		14
Leg		16
Børnefællesskaber		18
Børn i udsatte positioner		20
Forældresamarbejde		22
Sammenhængende overgange		24
Refleksions- og evalueringskultur		26
Litteraturliste		28
Appendiks – Sprog i Samspil		29

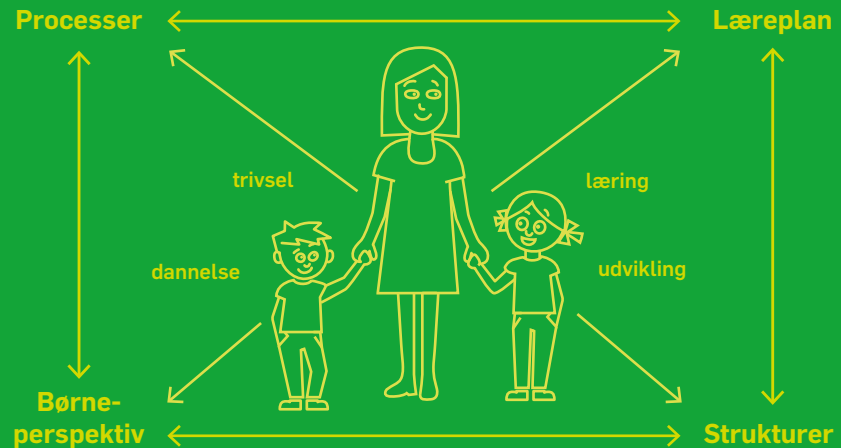
Pædagogisk læringsmiljø

Med pædagogisk læringsmiljø forstås et miljø, hvor der med afsæt i de centrale elementer i det pædagogiske grundlag arbejdes *bevidst* og *målrettet* med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse. For at etablere et pædagogisk læringsmiljø er det en forudsætning, at det pædagogiske personale og ledelsen løbende har blik for, hvordan praksis rammesættes, organiseres og tilrettelægges, og ikke mindst har blik for de spontane læringsmiljøer, der opstår via børnenes egne initiativer. Det er et krav, at det pædagogiske læringsmiljø skal være til stede hele dagen. Læringsmiljø må forstås bredt – som hele det samlede miljø barnet indgår i og er medskabert af, og derfor omfatter det både vokseninitierede aktiviteter (spontane og planlagte), leg og rutiner (*Den styrkede pædagogiske læreplan*, herefter SPL).

Vi er inspirerede af lektor Anders Skriver Jensen, som har udviklet en model, der præciserer, hvad et pædagogisk læringsmiljø består af. Modellen, som også er tegnet herunder, viser, at et læringsmiljø består af både processer (interaktioner mellem børn/børn eller børn/voksne), læreplanellementer, børneperspektiv og strukturer. Pointen med modellen er, at alle dele er vigtige at have fokus på for at kunne tilrettelægge et pædagogisk læringsmiljø af høj kvalitet.

Det pædagogiske læringsmiljø er ifølge *Den styrkede pædagogiske læreplan* baseret på et samspil mellem strukturelle forhold og en række proceselementer. Den opdeling er brugt herunder til at forklare, hvordan vi definerer kvalitet i det pædagogiske læringsmiljø.

Når der står, at det er god og høj kvalitet at udarbejde mål for læringsmiljøet, eller hvad børnene skal lære/udvikle, er det vigtigt at pointere, at det ikke er mål for det enkelte barn, men et generelt mål for læringsmiljøet.

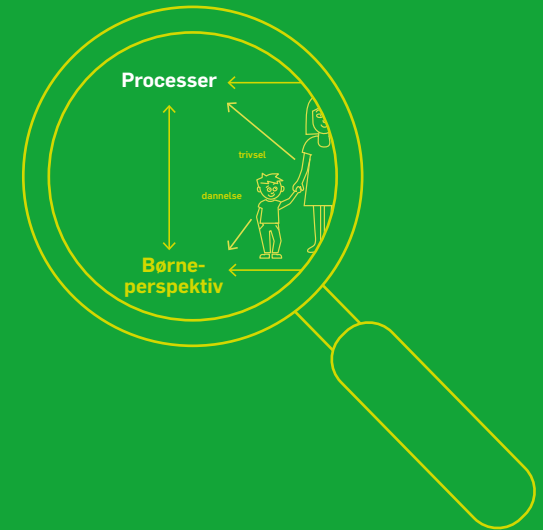
Pædagogisk læringsmiljø – proceselementer

Under proceselementer vil vi komme ind på: *det empatiske samspil mellem børn og det pædagogiske personale, udfordrende dialoger og situationer samt hverdagens rutiner.*

Et velfungerende pædagogisk samspil og relationen mellem børn og pædagogisk personale er afgørende for børns trivsel, læring, udvikling og dannelse (SPL). Psykolog Rikke Yde Tordrup påpeger, at det er essentielt for det lille barn at opleve udviklende øjeblikke med betydningsfulde voksne. Gennem disse øjeblikke lærer barnet at regulere følelser, danne relationer, at styre egen opmærksomhed og at sætte sig i en andens sted. Rikke Yde Tordrup definerer udviklende øjeblikke som de øjeblikke der opstår, når to mennesker etablerer en særlig form for mental kontakt, og hvor der sker en spejling og en aflæsning af den anden, og der opstår en gensidighed, hvor begge parter deler en fornemmelse af, hvad den anden oplever.

Centralt for børnenes sproglige og kommunikative udvikling står interaktionen mellem barn og voksen. Ifølge professor Charlotte Ringsmose er den fælles opmærksomhed grundlaget for, at barnet udvikler sit sprog og begrebsapparat. Samspillet og den fælles opmærksomhed vil gradvist åbne verden for barnet. Et barn, der vokser op i læringsmiljøer kendetegnet ved engagerede voksne, der sammen med barnet formår at skabe en sproglig og kommunikativ fælles opmærksomhed – "dig og mig om noget" –, udvikler sprogforståelse og kommunikative færdigheder, der varer livet igennem.

Rutiner udgør en stor del af hverdagslivet og er skelettet i den pædagogiske hverdag. Alligevel kan rutinerne nemt blive noget, der skal overstås ifølge forsker Søren Smidt. Han siger, at rutinerne er gode deltagelses- og læringsrum for børnene, når de daglige gøremål gentages, og når børnene er aktivt inddraget. Når der tales om rutiner, tænkes der også på de overgange, der er fra én aktivitet, leg eller rutine til en anden.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Det pædagogiske personales relation til børnene	<p>Det pædagogiske personale overser i mange tilfælde barnets behov og interesser.</p> <p>De voksne taler meget, når de er sammen med børnene, men uden at børnene er inddraget i samtalen. De taler <i>til</i> børnene og ikke <i>med</i> børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale kigger udelukkende på barnets handling – ikke på intentionen bag.</p>	<p>Alle børn bliver mødt med omsorg.</p> <p>Det pædagogiske personale taler med børnene om deres oplevelser og ideer. Samværet bærer præg af interesse for børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale forsøger at sætte sig ind i, hvad barnet vil med sin handling – hvad intentionen er.</p>	<p>Relationen bærer præg af omsorg, nærhed og varme.</p> <p>Der er fordybet og fokuseret opmærksomhed mellem det pædagogiske personale og børn i samtaler, leg og aktiviteter. Børn og personale har en fælles opmærksomhed på noget i længere tid.</p> <p>Det pædagogiske personale sætter ord på det, som de tror, barnet ville med sin handling.</p>
Sensitivitet og respons på barnets følelser	<p>Det pædagogiske personale overser børns verbale og/eller nonverbale udtryk.</p>	<p>Det pædagogiske personale er opmærksomt på børnenes udtryk; fx om et barn er usikkert, bange eller ked af det.</p>	<p>Det pædagogiske personale spejler barnet ved at respondere følelsesmæssigt afstemt på børnenes udtryk. Personalet anvender både kropssprog, mimik og gestik og hjælper desuden børnene med at sætte ord på det, de mærker og oplever.</p>
Det pædagogiske personales motivation og engagement	<p>Det pædagogiske personale har en opgivende og negativ attitude og udviser ingen interesse for børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale har oftere fokus på og kommunikation med kollegaer/forældre end med børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale udviser få eller ingen initiativer.</p>	<p>Det pædagogiske personale signalerer, at de kan lide at være sammen med børnene (fx ved smil, imødekommende kropssprog og mimik).</p> <p>Det pædagogiske personale har deres fokus på børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale har en positiv og konstruktiv tilgang til at skabe relevante læringsmiljøer for børnene.</p>	<p>Det pædagogiske personale giver tydeligt udtryk for, at de kan lide at være sammen med børnene og er tydeligt engagerede i samtaler, leg og aktiviteter, der skaber samhørighed og gensidig glæde.</p> <p>Det pædagogiske personale skaber optimale rammer for børnene blandt andet ved at tage udgangspunkt i børnenes perspektiver og ved at skabe trygge, udviklende og alsidige læringsmiljøer.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Dialog mellem det pædagogiske personale og børnene	<p>Det pædagogiske personale opfordrer ikke til dialog/taler ikke med børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale er ikke i stand til at fastholde børnene i kommunikationen udover én til to sætninger.</p> <p>Det pædagogiske personale reagerer ikke på børnenes udsagn og initiativer.</p> <p>Dialogen mellem det pædagogiske personale og børn er præget af lukkede, simple spørgsmål.</p> <p>Det pædagogiske personale taler med høje stemmer.</p> <p>Kommunikationen mellem børn og det pædagogiske personale er præget af instruktionspædagogik, irettesættelser og/eller skældud.</p>	<p>Det pædagogiske personale opfordrer børnene til dialog og formår at give børnene tid til at udtrykke sig – uanset om det er verbalt eller kropsligt.</p> <p>Især overfor vuggestuebørn sættes der ord på oplevelser, handlinger osv. "Hov, hvad skete der mon lige der....".</p> <p>Børnenes udsagn bliver lyttet til og taget alvorligt. Dialogen mellem børn og det pædagogiske personale er ligeværdig. Det pædagogiske personale har god øjenkontakt med børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale tænker højt og er handleanvisende; fx "Kanden væltede – henter du lige en klud?".</p>	<p>Der er mange eksempler på samtaler/dialog mellem børn og pædagogisk personale, som:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Har flere led (dvs. at der bliver stillet flere spørgsmål og givet flere svar fra personalet og barnet/børnene). • Har mange åbne spørgsmål (indledes med fx "hvorfor, hvordan, hvad hvis, fortæl mig om..."), som kræver lange svar. <p>Det pædagogiske personale undres sammen med børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale stiller børnene udfordrende spørgsmål om aktiviteter, som stimulerer tænkning, fx spørgsmål der starter med:</p> <p>"Hvad tror du, der vil ske, hvis ..."</p> <p>"Hvad vil der ske, hvis vi lader en ..."</p> <p>"Hvordan kan du vide, hvor mange/ hvordan/hvornår ..."</p> <p>Det pædagogiske personale forklarer sammenhænge for børnene, fx: "Kanden væltede – nu bliver bordet vådt".</p>
Feedback til børnene	<p>Det pædagogiske personale giver primært negativ feedback.</p>	<p>Det pædagogiske personale stiller børnene spørgsmål, der hjælper med at evaluere lege og aktiviteter.</p>	<p>Det pædagogiske personale giver feedback på børnenes vedholdenhed og ihærdighed.</p> <p>Det pædagogiske personale giver løbende feedback til børnene. Feedbacken er læringsorienteret (formativ) fremfor blot vurderende, fx: "Vi manglede fem kopper, og det hentede du. Hvordan fandt du frem til, at vi skulle bruge fem kopper?"</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Forståelse af barnets nærmeste udviklingstrin	<p>Aktiviteter matcher ikke børnenes interesser, alder og udviklingsmæssige forudsætninger.</p> <p>Det pædagogiske personale sætter aktiviteter i gang uden at give børnene tilstrækkelig hjælp eller ved at tage helt over.</p> <p>Det pædagogiske personale får ikke hjulpet børnene, før de har mistet interessen.</p>	<p>Det pædagogiske personale tilrettelægger aktiviteter i overensstemmelse med børnenes interesser, alder og udviklingsmæssige forudsætninger.</p> <p>Det pædagogiske personale stilladserer læringen. Dvs. at de hjælper børnene til at kunne ting, de ikke er parate til at kunne på egen hånd.</p> <p>Det pædagogiske personale opfordrer børnene til at blive ved med at øve og fastholde sig, når de er ved at opgive en aktivitet.</p>	<p>Det pædagogiske personale tilrettelægger aktiviteter, der udfordrer børnene til næste udviklingstrin (zone for nærmeste udvikling).</p> <p>Det pædagogiske personale stilladserer læringen. Det pædagogiske personale reducerer gradvist hjælpen i takt med, at børnene kan mere selv.</p>
Rutiner som pædagogisk læringsmiljø	<p>Rutiner er noget, der skal overstås. Det går hurtigt, og der er ikke meget interaktion mellem det pædagogiske personale og børnene.</p>	<p>Det pædagogiske personale sørger for, at der er tid og nærvær med børnene i rutinerne, fx når der spises frokost, i garderoben osv.</p> <p>Det pædagogiske personale har – udover nærvær – et blik for læringsperspektivet i rutinerne.</p>	<p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på, om rutiner kan foregå i mindre grupper. Og handler på det.</p> <p>Børnene er aktivt deltagende i rutinerne.</p> <p>Det pædagogiske personale har drøftet og nedskrevet, hvad børnene skal lære/have ud af den enkelte rutine.</p>

Pædagogisk læringsmiljø – strukturelle elementer

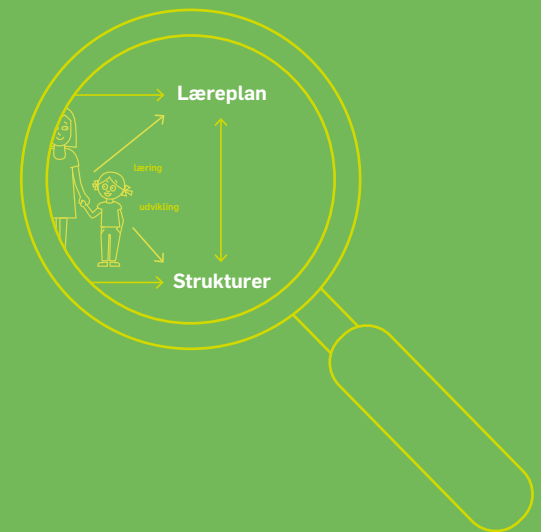
Strukturelle elementer omhandler de ydre strukturelle vilkår og betingelser, der er nødvendige forudsætninger for dagtilbuddets praksis og det pædagogiske arbejde. Det er f.eks. normering, personalets uddannelsesniveau, organisering, roller, de fysiske rammer mv. Lektor Anders Skriver Jensen kalder det "rammerne om det, der sker", og fra hans model er det struktur- og læreplanselementer, der er udfoldet her. Herunder indgår didaktiske overvejelser som bl.a. planlægning af den pædagogiske praksis, og hvad intentionerne er, så læringsmiljøet bliver tilrettelagt med afsæt i børnegruppens behov og interesser.

Forsker Ditte Winther-Lindquist påpeger, at de fysiske rum har sociale konsekvenser; de kan invitere til leg og fremstå inspirerende eller modsat kedelige – og alt derimellem. Fysiske læringsmiljøer kan have sociale konsekvenser, når der fx er for store børnegrupper samlet i et lille rum, eller når der er for få og irrelevante legeremedier.

I forlængelse heraf skal læringsmiljøet være en medspiller i forhold til de pædagogiske intentioner og ikke en modspiller. Det fysiske læringsmiljø skal have en tydelig rumidentitet, så børnene kan se, hvad zonerne kan bruges til, og relevante legeremedier skal være tilgængelige.

Tydelige læringszoner, hvor børnene kan se, hvad zonerne kan bruges til, skaber en orden og kan være med til at underbygge et godt og alsidigt læringsmiljø. Det forudsætter et reflekteret pædagogisk personale, der arbejder sammen med børnene om indretning og er til stede i læringsmiljøerne med en pædagogisk intention.

Normering og personalets uddannelsesniveau er ikke medtaget i dette afsnit, da skemaet kun viser de elementer, som det pædagogiske personale kan udvikle og arbejde med.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Planlægning	<p>Dagens program er sjældent eller aldrig planlagt på forhånd.</p> <p>Valget af aktiviteter er tilfældigt eller tager afsæt i det pædagogiske personales interesser og forholder sig ikke nødvendigvis til læreplanens mål.</p> <p>Der planlægges periodevis forløb med de enkelte læreplanstemaer, men temaerne integreres ikke.</p>	<p>Der er planlagt aktiviteter for de fleste dage, men ikke altid skriftligt og ikke for alle dage.</p> <p>Det pædagogiske personale drøfter jævnligt, hvad formålet er med rutinerne, og hvad deres roller er.</p>	<p>Det pædagogiske personale har planlagt dagens aktiviteter i forvejen – ved fx at lave skriftlige uge- eller månedsplaner.</p> <p>Der er formuleret skriftlige mål for læringsmiljøet omkring aktiviteter og rutiner (hvad skal børnene lære/udvikle).</p> <p>Det pædagogiske personale planlægger forløb, som indeholder aktiviteter, der dækker flere læreplanstemaer. De 12 mål fra læreplanen bruges som pejlemærke ved planlægning af aktiviteter.</p>
Udførelse	<p>Det pædagogiske personale afviger ofte fra/aflyser planlagte læreplansaktiviteter af hensyn til personalets ønsker/interesser.</p>	<p>Det pædagogiske personale fastholder og gennemfører planlagte læreplansaktiviteter.</p>	<p>Det pædagogiske personale gør sig pædagogisk-didaktiske overvejelser om, hvordan de gennem hele dagen kan understøtte børnegruppens/det enkelte barns kropslige, sociale, emotionelle og kognitive læring og udvikling.</p> <p>Det pædagogiske personale er klar til at improvisere og justere på aktiviteterets indhold og form, hvis børnenes interesser går i en anden retning, men stadig med målene for øje.</p>
Organisering og roller	<p>Der er enten ingen eller meget få vokseninitierede aktiviteter, eller også er hele dagen stramt struktureret af aktiviteter/leg/rutiner, som det pædagogiske personale igangsætter.</p> <p>Det pædagogiske personale indtager enten en styrende og dominerende rolle uden at have øje for input eller initiativer fra børnene, eller også undlader de at rammesætte og guide børnene.</p>	<p>Dagene er organiseret i en vekselvirkning mellem rutiner, voksenstyrede aktiviteter og børns leg.</p> <p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på egen rolle i samspillet og undersøger, hvordan de medvirker til at udvide og/eller begrænse det enkelte barns deltagelsesmuligheder.</p>	<p>Det pædagogiske personale har valgt en organisering, hvor alle børn er involverede i aktiviteter eller leg fx ved opdeling i mindre grupper og/eller igangsatte aktiviteter.</p> <p>Det pædagogiske personale drøfter jævnligt, balancen mellem børne- og vokseninitierede lege og aktiviteter samt deres roller.</p> <p>I alle samspil med børnene varierer det pædagogiske personale deres position, alt efter hvad der er brug for. De går bagved, ved siden af eller foran og er bevidste om, hvornår de gør hvad.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Gruppestørrelser	Aktiviteter involverer næsten altid alle børn. Det er sjældent, børnene bliver opdelt i grupper.	Det pædagogiske personale opdeler nogle gange børnegruppen, men ofte er der mange børn pr. voksen.	Det pædagogiske personale reflekterer over den rette gruppesammensætning. Det pædagogiske personale inddeler børnene i grupper afhængigt af aktiviteten, børnegruppens interesser/udviklingsniveau eller børnenes relationer.
Fysisk indretning og æstetisk børnemiljø	<p>Den fysiske indretning af læringsmiljøer bærer præg af tilfældigheder.</p> <p>Der er ingen sammenhæng mellem det fysiske læringsrum og den pædagogiske intention.</p> <p>Der er mange ting i institutionen, og det roder.</p> <p>Materialer og legetøj er tilfældigt udvalgt og placeret samt dårligt vedligeholdt.</p>	<p>Der er differentierede og tydelige lege-/ læringszoner med mulighed for udvikling og fordybelse.</p> <p>Der er eksempler på, at de fysiske læringsrum afspejler et tema/forløb, der arbejdes med.</p> <p>Dagtilbuddet fremstår ryddeligt, sanseligt og virker inviterende på børn og voksne.</p> <p>Materialer og legetøj er tilgængeligt, men ikke nødvendigvis i børnehøjde.</p>	<p>Der er tydelige lege-/læringszoner, som børnene let kan afkode. De forskellige læringsrum understøtter alle børns behov og læringsmål, herunder også børn i udsatte positioner.</p> <p>Den fysiske indretning er fleksibel og justeres løbende ud fra et børneperspektiv og en pædagogisk intention. Nogle miljøer bliver stående i længere tid, andre miljøer er mere omskiftelige i forhold til børnenes ideer. Børnene inddrages i indretningen af deres legezoner.</p> <p>Materialer og legetøj udskiftes løbende ud fra børnegruppens interesser og læringsperspektiv. Det pædagogiske personale har truffet et bevidst valg i forhold til, hvilke ting der er fremme, og hvad tingene opfordrer til.</p> <p>Materiale, legetøj og bøger er tilgængelige for børnene.</p>

Børneperspektiv, dannelse og børnesyn

Børneperspektivet er skrevet frem i *Den styrkede pædagogiske læreplan*. I formålsparagraffen i Dagtilbudsloven står der specifikt, at der skal tages udgangspunkt i et børneperspektiv i de pædagogiske læringsmiljøer. Der står også, at børnene skal opleve at have indflydelse på udformningen af dagligdagen og aktiviteterne; at de skal tages alvorligt som i led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.

Både dansk og international forskning konkluderer, at høj kvalitet i dagtilbud hænger sammen med, i hvor høj grad det pædagogiske personale forstår, hvordan børn oplever dagtilbuddets rammer. Ligeledes i hvor høj grad børnene føler, at de selv har mulighed for at deltage, bidrage til og øve indflydelse på rammerne (EVA, 2018).

Børn er eksperter i at gå i dagtilbud, og den viden de har, gør børnenes feedback interessant og nødvendig i forhold til at udvikle gode læringsmiljøer. Børnenes bidrag er derfor væsentlige og vigtige elementer i det pædagogiske arbejde, når der er tale om både planlagte aktiviteter, spontant opståede situationer, leg og rutinesituationer. Når børnene oplever at have en stemme, oplever

de at være en del af et demokrati og derved skabes grobunden for den demokratiske dannelse.

At undersøge børns perspektiver kræver, at det pædagogiske personale stiller sig åbent og nysgerrigt, og at de gennem samtale, samspil og leg giver sig selv mulighed for at få øje på børns oplevelser og handlinger. Voksne får aldrig fuld eller hel adgang til barnets eget perspektiv. Derfor er det ifølge professor Hanne Warming nødvendigt med begrebet et "Tilstræbt indefra perspektiv". Det indikerer det pædagogiske personales forsøg på empatisk at indleve sig i og forstå, hvad barnet føler og oplever i en given situation – at sætte sig i barnets sted ved at lave et perspektivskifte.

I tæt sammenhæng med børneperspektivet er det børnesyn, der ligeledes er betonet og beskrevet i *Den styrkede pædagogiske læreplan*. Børnesynet er grundlæggende for hele det pædagogiske arbejde og tager udgangspunkt i, at det at være barn har en værdi i sig selv. Børn har ret til at være forskellige og har ret til at udvikle sig i forskelligt tempo.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Børneperspektiv – børns medbestemmelse i aktiviteter og rutiner	<p>Det pædagogiske personale gennemfører aktiviteter uden at inddrage børnenes input eller initiativer. Børnenes perspektiver underkendes.</p> <p>Det pædagogiske personale skælder ud på de børn, der ikke deltager på den måde, personalet forventer.</p>	<p>Det pædagogiske personale lytter til og anerkender børnenes input og initiativer.</p>	<p>Det pædagogiske personale opfordrer børnene til at deltage i samtaler/aktiviteter og er klar til at følge deres initiativer og inddrage deres input, så børnene oplever, at deres bidrag har betydning for fællesskabet.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder med en dobbeltrettet opmærksomhed i mødet mellem deres eget og børnenes perspektiv, hvor de udviser en sensitivitet i forhold til børnenes perspektiv.</p>
At arbejde undersøgende med børneperspektivet	<p>Det pædagogiske personale arbejder ikke undersøgende i forhold til inddragelse af børnenes oplevelser.</p>	<p>Det pædagogiske personale taler med børnene om det, de oplever og/eller er optaget af.</p> <p>Børnenes feedback inddrages i det pædagogiske arbejde.</p>	<p>Det pædagogiske personale undersøger regelmæssigt og systematisk, hvad børnene oplever og er optaget af.</p> <p>Børn opfattes grundlæggende som kompetente og selvstændige og som aktive medskabere af egen læring og udvikling i rammer, som det pædagogiske personale er ansvarlige for.</p>
Inddragelse af børnene i planlægning	<p>Planlægning sker uden inddragelse af børnenes oplevelser.</p>	<p>Børnenes stemme inddrages regelmæssigt som grundlag for den videre planlægning.</p>	<p>Læringsmiljøet planlægges med afsæt i en refleksion over systematiske undersøgelser af børneperspektivet: Hvad er børnene aktuelt optaget af? Hvilke relationer ses i børnegruppen? Og har alle børn mulighed for at deltage og danne relationer inden for de rammer, der er?</p>

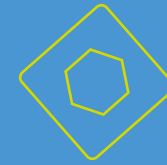
Leg

Jævnfør *Den styrkede pædagogiske læreplan* har legen en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af hverdagen. Leg er en måde, børn er i verden på. I legen oplever, udforsker og eksperimenterer børn med deres indre og ydre liv; alene og sammen med andre.

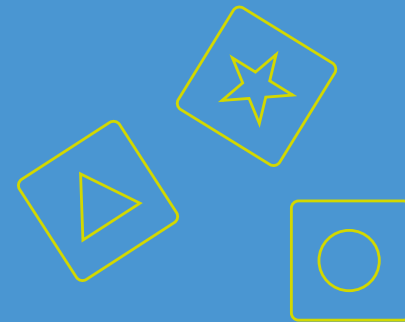
Børns leg kan antage forskellige former, fx styrker bevægelsesleg kropslig koordination og kropsbevidsthed, fantasileg styrker abstrakt tænkning og sproglig udvikling. Derfor har børn brug for alsidige legeerfaringer i forskellige former for leg. For at kunne indgå i fælles lege kræver det, at børnene har fælles referencer fra virkeligheden. Jævnfør forsker Ditte Winther-Lindquist er disse fælles referencer blevet vanskeligere at få for børnene, og derfor er det en relevant pædagogisk opgave at understøtte børnenes fælles erfaringsdannelse. Den pædagogiske indsats kan bestå i at opbygge et fælles legerpertoire og give rum til at øve legeudspil, så alle børn på sigt har mulighed for at lege med andre børn i en selvorganiseret leg.

Helle Marie Skovbjerg, som er legeforsker, påpeger, at legen bliver funktionalistisk, hvis den gøres til et middel til at tilegne sig færdigheder, som samfundet mener at have brug for. Den værdi, som barnet tillægger legen, – at have det sjovt med sine venner og at være undersøgende – forsvinder. Fantasien bliver drejet ind i en bestemt boldgade, og derved forsvinder børneperspektivet ud af legen. Helle Marie Skovbjerg mener, at der er brug for et andet perspektiv på legen, hvor legen i sig selv tages alvorligt som et livsfænomen og som en aktivitet, der er central for, hvordan det er at være menneske. I stedet for et funktionalistisk perspektiv lægger hun et æstetisk perspektiv ind over legen. Her er man ikke ude efter noget bestemt, men er klar til at følge legens stemning og se, hvad der sker. Her bliver legen et mål i sig selv.

Det er vigtigt, at det pædagogiske personale har en forståelse af, hvordan legen kan og skal understøttes. Begreberne "foran, ved siden af og bagved" refererer til, at det pædagogiske personale ændrer position alt efter, hvad der er behov for (EVA, 2021).

Børn vil ofte gerne have pædagogisk personale tæt på og med i deres leg. De yngste børns leg er særlig følsom overfor, om pædagogisk personale er stabilt til stede. Forskning viser, at børns engagement daler, når pædagogisk personale går til og fra. I organisering af hverdagen er det derfor vigtigt at indtænke en samlet legetid, hvor denne prioriteres med nærværende voksne (Winther-Lindqvist, 2020 og Jerg & Nielsen, 2019).

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Organisering af legen	<p>Der er kun meget lidt legetid.</p> <p>Der er leg hele dagen uden voksenstøtte.</p> <p>Det pædagogiske personale reflekterer ikke over legen, og hvordan de kan understøtte den.</p>	<p>Det pædagogiske personale giver plads og ro til børnenes leg, og leg er en gennemgående del af hverdagen.</p> <p>Det pædagogiske personale giver børnene mulighed for at afprøve sig selv og få erfaring med mange forskellige lege; fx fantasilege, rollelege, hold- eller fælleslege, vilde lege osv.</p>	<p><i>Ud over de børneinitierede lege igangsætter det pædagogiske personale legeaktiviteter, hvor de inden har reflekteret over, hvordan legen kan udformes og udvikles.</i></p> <p>Der opbygges et fælles legerepertoire, så alle børn på sigt har mulighed for at lege med andre børn i en selvorganiseret leg.</p> <p>Der arbejdes bevidst med at udvikle børnenes lege, fx ved brug af legemanuskripter.</p>
Pædagogens rolle i leg	<p>Det pædagogiske personale deltager ikke i børnenes leg.</p> <p>Det pædagogiske personale overtager og dominerer i børnenes leg – går kun "foran".</p>	<p>Det pædagogiske personale deltager aktivt i børnenes leg og på legens præmisser.</p> <p>Det pædagogiske personale iagttager børnenes lege og er klar til at støtte og guide, hvis der er brug for det.</p> <p>Det pædagogiske personale lader børnene være rollemodeller for hinanden ved at skabe situationer, hvor børnene kan lære af hinanden.</p>	<p>Det pædagogiske personale igangsætter lege sammen med børnene og er aktivt deltagende.</p> <p>Det pædagogiske personale formår flydende at kunne skifte position i legen, ved at gå foran, ved siden af og bagved i leg – alt efter, hvad der er behov for.</p> <p>Det pædagogiske personale kan bruge legen til at understøtte det enkelte barns eller børnegruppens deltagelsesmuligheder.</p> <p>Hvis det pædagogiske personale deltager i børneinitierede lege, følger de børnenes initiativer "uden en intention".</p>

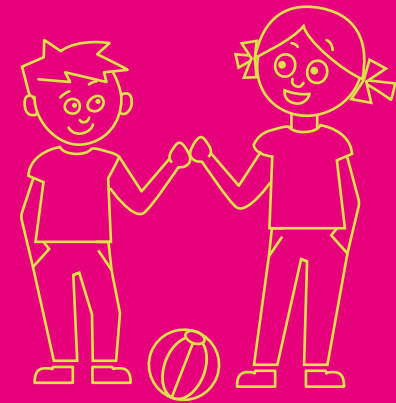
Børnefællesskaber

Al leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale fastsætter rammerne for. Relationer og venskaber er afgørende, og alle børn skal opleve at være en del af fællesskabet og blive respekteret og lyttet til (SPL).

Lektor Hanne Hede Jørgensen har forsket i børns fællesskaber. Hun pointerer, at det at kunne være sammen med andre børn, har en stor betydning for børn i de danske daginstitutioner. Når man spørger børnene om, hvad det vigtigste er for dem, peger de på de andre børn og dét at have en god ven. Nogle børn er i en positiv spiral af legemuligheder. De oplever at deltage i mange legende fællesskaber og får flere og flere legeerfaringer. Andre børn er i en negativ spiral. De oplever begrænsede legemuligheder, får færre og færre relationer og legeerfaringer. Det kan betyde en udsat position i legen og i fællesskabet. Derfor er det relevant for pædagogisk personale at være opmærksomme på, hvordan legemuligheder opstår, og hvordan man kan understøtte børns deltagelse i lege og andre fællesskaber.

Psykolog Inge Schoug Larsen taler om, at børn skal lære at mestre, hvordan de får adgang til fællesskabet, hvordan de kan deltage og vedligeholde adgangen. Disse kompetencer skal barnet lære i fællesskabet – ikke udenfor, og det kræver guidning og kontekstforståelse fra det pædagogiske personales side. Inge Schoug Larsen påpeger også, at stærke børnefællesskaber i dagtilbud er karakteriseret af bl.a. en høj grad af "fælles rettedhed". Det betyder at være sammen om noget: leg, kreative handlinger, at dele, undersøge osv. og oparbejde et 'vi - der er sammen om noget betydningsfuldt'.

At deltage i et fællesskab indebærer også sandsynligheden for at komme i konflikt med andre. Her er det vigtigt, at børnene lærer at bidrage til at løse de konflikter, som opstår. EPPSE-forskningen har vist, at det har stor betydning, at det pædagogiske personale arbejder med at understøtte konfliktløsning.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Inkluderende børnefællesskaber	Et eller flere børn er i flere situationer alene eller går rundt efter det pædagogiske personale.	Det pædagogiske personale ser alle børn som betydningsfulde deltagere i fællesskabet. Rutiner, aktiviteter og lege understøtter, at alle børn er med i et fællesskab. Hvis nogle børn er udenfor fællesskabet, justeres rutiner, aktiviteten eller legen, så alle kan blive inkluderet.	Der er en opmærksomhed på det store fællesskab, men også de små børnefællesskaber der er i løbet af dagen. Det pædagogiske personale samarbejder omkring den pædagogiske indsats og tilgang, hvis et barn er udenfor fællesskabet – baseret på faglige refleksioner, aktioner og opfølgninger.
Det pædagogiske personales understøttelse af børnefællesskaber	Det pædagogiske personale lader børnene lege selv og er ikke opmærksomme på, om der er børn, der ikke har deltagelsesmuligheder. Det pædagogiske personale opdager ikke, at børn står uden for børnefællesskabet.	Det pædagogiske personale er opmærksomme på, om der er børn, der ikke har nogen at lege med, og hjælper dem med at komme ind i leg. De voksne iværksætter aktiviteter, der skal understøtte børnenes udvikling af venskaber. De planlægger aktiviteter og lege, der giver plads og mulighed for flere deltagelsesmuligheder.	Det pædagogiske personale skaber rum for børnefællesskaber, hvor alle børn har mulighed for at etablere venskaber. Det gør de gennem aktiviteter, men også ved at være tæt på børnenes leg. Der arbejdes bevidst med at give børnene strategier for, hvordan de kan få adgang til et børnefællesskab, deltage og vedligeholde adgangen. Der samarbejdes med forældregruppen for at understøtte en anerkendende tilgang til alle børn og deres familier, uanset deres forudsætninger.
Håndtering af konflikter	Det pædagogiske personale responderer ikke på/involverer sig ikke i børnenes konflikter. Der er begrænset eller manglende vejledning fra det pædagogiske personale i positive interaktioner mellem børnene. Det pædagogiske personale taler nedladende til børn, forældre eller kollegaer. Det pædagogiske personale går kun ind i konflikter, hvis børnene slås eller græder.	Det pædagogiske personale lytter til børnenes udsagn, når de er i konflikt og er opmærksomme på non-verbale tegn. Det pædagogiske personale hjælper børnene med og guider dem i at løse sociale udfordringer, før det bliver til en konflikt (fx guider i at skiftes, tage ture, hjælpe hinanden). Det pædagogiske personale fungerer som rollemodeller for positive og respektfulde interaktioner.	Det pædagogiske personale er respektfuldt over for børnene og guider dem positivt ved konflikter. Det pædagogiske personale kommenterer på børnenes positive sociale adfærd over for hinanden (fx anerkender børn, som hjælper eller trøster andre, som samarbejder eller deler noget med andre). Det pædagogiske personale hjælper børnene til at se forbindelsen mellem deres handlinger og andres reaktioner, fx "Du spurgte, om han ville være med til at lege. Kan du se, at han blev glad?". Der arbejdes med konfliktløsning som et tema. Fx tales der om forskellige følelser og non-verbale udtryk for følelser, der laves rollespil om konflikter etc.

Børn i udsatte positioner

At være i en udsat position er et dynamisk begreb – det er ikke et karaktertræk. Børn kan være midlertidigt i en udsat position grundet særlige forhold som ikke er vedvarende. Andre børn kan være mere permanent i en udsat position som kan skyldes familie med svag socioøkonomisk baggrund eller børn med fysisk eller psykisk funktionsnedsættelse.

Bl.a. forsker Susan Hart påpeger, at mange grundlæggende kompetencer udvikles i barnets første 1.000 dage. Allerede i vuggestuealderen ses signifikante forskelle i børns sociale, emotionelle, sproglige og tidlige matematiske kompetencer. Ved tre-årsalderen og igen ved skolestart er kompetenceforskellene helt op til to år mellem de svagest stillede børn og gennemsnittet. Og forskellen er den samme op gennem skoletiden. Et styrket fokus på børn i udsatte positioner de første 1.000 dage kan være med til at mindske disse forskelle.

Den pædagogiske opgave består i at skabe deltagelsesmuligheder for alle børn – og især for børn i mere varige udsatte positioner. Nogle gange inddrager børn hinanden i fællesskabet, andre gange afviser de hinanden. Når de afviser, handler det ofte om at beskytte deres leg, påpeger lektor Ida Schwartz. Hendes forskning peger på, hvor benhårdt det er at være positioneret mellem inddragelse og afvisning en hel dag, og hvor hårdt børn i udsatte positioner må kæmpe for at komme med i fællesskabet.

På den baggrund er væsentlige kvalitetsparametre inden for dette tema: ressource-syn, systematik, forældre- og tværfagligt samarbejde.

Dette tema har tæt sammenhæng med afsnittet om hhv. børnefællesskaber og leg.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Ressourcesyn og læringsmiljø	<p>Børn, der allerede er udsatte, mødes med negative forventninger af det pædagogiske personale.</p> <p>Der bliver talt nedladende og negativt om børn og forældre i en udsat position.</p> <p>Valg af aktiviteter og rutiner justeres ikke, selvom der er børn, der ikke kan deltage på lige vis med de andre børn.</p>	<p>Det pædagogiske personale møder alle børn og forældre med et positivt resourcesyn.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder med inkluderende fællesskaber. Rutiner og aktiviteter tilrettelægges, så flest mulige børn kan deltage.</p>	<p>Det pædagogiske personale giver barnet mulighed for at opleve sig selv som aktivt deltagende og betydningsfuld i børnefællesskabet.</p> <p>De faglige drøftelser blandt det pædagogiske personale understøtter og fastholder resourcesynet på barnet.</p> <p>Det pædagogiske personale understøtter og udfordrer barnet, så det oplever mestring i både børne- og vokseninitierede aktiviteter og lege.</p>
Opmærksomhed på barnets trivsel	<p>Det pædagogiske personale mangler viden om signaler på børns trivsel og mistrivsel.</p> <p>Der er ikke faglig opmærksomhed på børn i udsatte positioner.</p>	<p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på alle børns trivsel.</p> <p>Det pædagogiske personale har øje for de børn, der er udenfor et børnefællesskab.</p>	<p>Alle børn trivselsvurderes minimum en gang årligt. Vurderes barnet som i begyndende mistrivsel, igangsættes pædagogiske afprøvninger i læringsmiljøet omkring barnet.</p> <p>Det pædagogiske personale har øje for de børn, der er på kanten af at stå uden for fællesskabet.</p>
Forældresamarbejde	<p>Der er nogle forældre, det pædagogiske personale sjældent taler med.</p> <p>Bekymringer vedrørende barnet drøftes ikke med forældrene.</p> <p>Der overreageres på en bekymring, evt. fordi forældrene ikke er blevet inddraget tidligt.</p>	<p>Alle forældre ses som betydningsfulde deltagere i forældregruppen.</p>	<p>Ved bekymring for et barn (begyndende mistrivsel) kontaktes forældrene, og der spørges ind til forældrenes opfattelse. Der arbejdes undersøgende sammen med forældrene.</p> <p>Det pædagogiske personale inddrager forældregruppen i arbejdet med det inkluderende fællesskab i børnegruppen.</p>
Tværfagligt samarbejde	<p>Det pædagogiske personale ønsker eller formår ikke at samarbejde med andre faggrupper omkring deres tilgang til og forståelse af barnet.</p>	<p>Det pædagogiske personale samarbejder med tværfaglige partnere omkring understøttelse af barnets udvikling og trivsel.</p>	<p>Den nye viden og de perspektiver, der opstår gennem samarbejde og sparring med andre faggrupper, bruger det pædagogiske personale til at justere på egen praksis, så det kommer det enkelte barns og børnegruppens trivsel og udvikling til gode.</p>

Forældresamarbejde

Dagtilbud skal i samarbejde med forældrene give børn omsorg og understøtte det enkelte barns trivsel, læring, udvikling og dannelse samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst (§7, stk. 2 i Dagtilbudsloven). Dagtilbuddet skal fortsat være ramme om arrangementer, hvor formålet er at styrke det sociale sammenhold og relationerne blandt børn og forældre, men dagtilbuddets samarbejde med forældrene skal også have fokus på børns læring (SPL).

Ifølge forsker Agi Csonka er der tre overordnede formål med forældresamarbejdet:

- At give forældrene indflydelse
- At skabe tryghed og sammenhæng i barnets liv
- At skabe et godt læringsmiljø for barnet.

Forældreindflydelse

Indflydelsen gælder både det mere formelle samarbejde i forældrebestyrelserne, hvor forældrene har indflydelse på institutionens rammer og principper, og det gælder i hverdagssamarbejdet.

Formålsbestemmelsen i lovgivningen fastsætter desuden, at dagtilbud i samarbejde med forældrene skal give børn omsorg og understøtte det enkelte barns trivsel, læring, udvikling og dannelse samt bidrage til, at børn får en god og tryk opvækst. Barnets behov og udvikling er i centrum, og indsatsen skal tilrettelægges i samarbejde med forældrene. "Forældresamarbejdet er et forpligtende samarbejde, hvor forældrene også er en del af læringsmiljøet." (SPL).

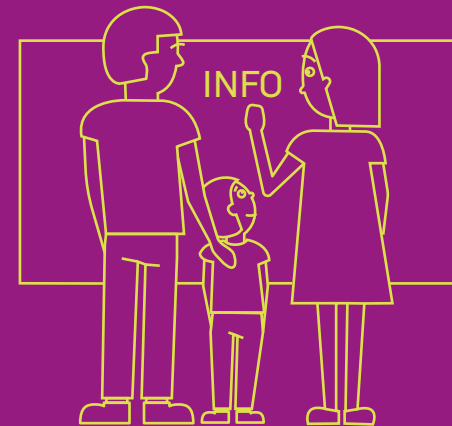
Tryghed og sammenhæng i barnets liv

Det fælles mål er at skabe tryghed og sammenhæng i barnets liv. Det er vigtigt med et godt samspil mellem forældre og dagtilbud, sådan at overlevering af viden om, hvordan barnet trives og udvikler sig, sker smidigt og tillidsfuldt. Både børn og forældre skal føle sig trygge ved dagtilbuddets pædagogiske tilgang og det pædagogiske personale, så der sikres størst mulig sammenhæng i barnets liv hjemme og i dagtilbuddet.

At skabe et godt læringsmiljø for barnet

Barnets lyst og kompetence til at lære skal understøttes. Alle barnets sanser skal stimuleres på et passende niveau, sådan at de åbne vinduer til læring bruges optimalt. Et godt samarbejde mellem forældre og dagtilbud skal sikre, at barnet får de bedste betingelser for at udvikle sig og lære, og det er en fælles opgave.

Forældre har forskellige behov, baggrund og ønsker, og derfor skal der være et differentieret – men ligeværdigt – samarbejde.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Samarbejdet med forældrene generelt	<p>Der er ikke meget kommunikation mellem dagtilbud og hjemmet.</p> <p>Der tales udelukkende om praktiske ting – og ikke meget om barnets udvikling, trivsel, læring og dannelse.</p> <p>Der er ikke systematik i afholdelsen af forældresamtaler.</p>	<p>Der er en differentieret og ligeværdig dialog mellem forældre og det pædagogiske personale omkring barnet. Både i planlagte forældresamtaler og i hverdagssamtaler.</p> <p>Der anvendes fast dagsorden til forældresamtaler.</p> <p>Der afholdes et fast antal forældresamtaler i barnets tid i dagtilbuddet.</p>	<p>Det pædagogiske personale deler deres observationer og refleksioner med forældrene, og det aftales, hvordan forældrene konkret kan understøtte barnets udvikling, læring og trivsel derhjemme.</p> <p>Lederen eller en repræsentant fra ledelsen deltager i forældresamtaler, når de omhandler børn i begyndende mistrivsel.</p>
Differentieret forældresamarbejde	<p>Alle forældre håndteres på samme måde. De bliver stillet de samme opgaver og betingelser.</p>	<p>Det pædagogiske personale differentierer i forældresamarbejdet og vurderer i forhold til den enkelte familie, hvor meget information der er nødvendig, og hvordan der bedst støttes op om barnets trivsel, udvikling og læring.</p>	<p>Det pædagogiske personale er handleanvisende og konkrete – specielt i forhold til forældre til børn, der har brug for ekstra stimulering. (Personalet kan fx låne forældre bøger med hjem, der kan læses med barnet, give forældrene konkrete råd til, hvordan barnet bliver mere selvhjulpent osv.)</p>
Information om den daglige pædagogiske praksis	<p>Formidlingen til forældrene omkring læring er minimal og tilfældig.</p> <p>I opslag mm. handler det mest om, hvad børnene har lavet.</p> <p>Forældrearrangementer afholdes ud fra "vi plejer".</p>	<p>Der sendes jævnligt nyhedsbreve og "dagbøger" ud til forældrene, som fortæller om dagligdagen i institutionen og om aktiviteter.</p> <p>Der kan være aktivitetsforslag, som bygger videre på det, der er arbejdet med i institutionen (fx om at læse en bog, der også er læst og talt om i institutionen, at barnet er med til at dække bord og tælle tallerkener, eller hvordan forældrene kan stille spørgsmål til barnet og snakke om bestemte temaer osv.).</p> <p>Forældrearrangementer vælges og planlægges ud fra overvejelser om, hvilke arrangementer der er relevante ift. den konkrete forældre- og børnegruppe.</p>	<p>I nyhedsbreve, på AULA og ved opslag i dagtilbuddet formidles viden om børns leg og læring, de didaktiske overvejelser omkring læringsmiljøet, og hvordan forældrene kan understøtte barnets læring og udvikling hjemme.</p> <p>Der afholdes fyraftensmøder eller lignende, hvor forældrene får viden om og ideer til at arbejde med børns udvikling og læring. Det pædagogiske personale fortæller fx om børns sprogudvikling, og om hvad forældrene kan gøre for at understøtte barnets sproglige udvikling. Eller om hvordan institutionen har arbejdet med Science i en periode og viderebringer ideer og metoder til forældrene.</p>

Sammenhængende overgange

Der er mange overgange i et barns liv, og det har stor betydning for barnets trivsel og udvikling, hvordan barnet kommer igennem et skift. Her taler vi både om overgange fra hjem til dagtilbud, overgange i dagtilbuddet fx fra vuggestue/dagleje til børnehave og overgangen fra børnehave til SFO. I formålsparagrafen i Dagtilbudsloven står der specifikt, at der skal skabes sammenhæng og kontinuitet mellem tilbuddene, og at overgange skal gøres sammenhængende og alderssvarende udfordrende for børnene (§1, stk. 4).

I forhold til overgangsarbejde til skole påpeger psykolog Inge Schoug Larsen, at de første uger sætter "tonen" for barnets oplevelse af sig selv i det nye miljø, og at oplevelsen af "at høre til" har vist sig som en af de mest afgørende faktorer for et succesfuldt skoleforløb. Schoug Larsen påpeger, at der ofte er stort fokus på *forberedelse* og mindre på *modtagelse* og *deltagelse*.

I det pædagogiske arbejde bør der derfor også fokuseres på modtagelsen af barnet og ikke mindst på, hvordan det pædagogiske personale kan skabe gode deltagelsesmuligheder allerede fra starten for barnet. Det gælder for alle overgange, idet Inge Schoug Larsens forskning kan overføres til alle andre overgange end fra dagtilbud til skole.

Sammenhæng til børnehaveklassen

Det er et lovkrav, at der skal tilrettelægges et pædagogisk læringsmiljø med sammenhæng til SFO/børnehaveklassen (SPL). Det betyder, at der skal arbejdes med børnenes trivsel, med børnefællesskaber og med at understøtte børnenes lyst til at lære og deres mod på nye oplevelser. Børnene skal understøttes, så de tør møde nye udfordringer, fordybe sig, være vedholdende, kunne indgå i et børnefællesskab og tage initiativ til at indgå i relationer. Det indebærer også, at børnene skal have mulighed for at udvikle nysgerrighed overfor bogstaver, tal, mønstre, former, mv.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Pædagogisk arbejde i forbindelse med opstart af nyt barn	<p>Der er ikke gjort nogen tiltag for at byde barnet/familien velkommen.</p> <p>Barnet bliver "glemt" i overgange fra en aktivitet/rutine til en anden.</p>	<p>Der er opsat velkomstskilt og gjort klar til, at barnet starter. Barnet har en garderobeplads.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder bevidst med at få barnet til at føle sig tryk.</p> <p>De første uger er der fokus på at få barnet med ind i små og store fællesskaber.</p>	<p>Det pædagogiske personale har opdelt børnegruppen, så der er ro og mulighed for at det nye barn kan lære en lille gruppe børn at kende.</p> <p>Der er taget stilling til, hvem der primært tager sig af barnet, og dagen er tilrettelagt efter det.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder aktivt med at få barnet med ind i lege og aktiviteter.</p> <p>Der er en særlig opmærksomhed på barnet i overgange fra én aktivitet/ rutine til en anden. Barnet bliver guidet af det pædagogiske personale, eller et andet barn får "til opgave" at hjælpe den nye.</p>
Systematik omkring overgange	<p>Overgangspapir bliver ikke udfyldt.</p> <p>Overgangspapir bliver ikke læst.</p> <p>Selvom der er bekymring, indkaldes der ikke til samtale.</p>	<p>Det afgivende dagtilbud udfylder overgangsskema (også i børnehuse).</p> <p>Det modtagne dagtilbud læser overgangsskemaet.</p> <p>Ved bekymring for et barns trivsel indkalder det afgivende dagtilbud forældre og dagtilbuddet, der skal modtage familien til en samtale.</p>	<p>Systematikken er kendt og følges af hele det pædagogiske personale.</p>
Et relevant pædagogisk læringsmiljø det sidste år i børnehaven	<p>Læringsmiljøet for de ældste børnehavebørn er ikke anderledes end for resten af børnegruppen.</p> <p>Det pædagogiske personale laver meget strukturerede forløb med de ældste børnehavebørn, hvor "skolelæring" er dominerende.</p> <p>Børnene får uddelt skoleopgaver, som de skal lave. Der terpes bogstaver og tal.</p> <p>Der er ikke noget specifikt samarbejde med forældrene i overgangen mellem dagtilbud og skole.</p>	<p>Det pædagogiske personale skaber læringsmiljøer, der har fokus på at understøtte, at børnene tør møde nye udfordringer, fordybe sig, være vedholdende, kunne indgå i et børne-fællesskab og tage initiativ til at indgå i relationer.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder med børnenes <i>nysgerrighed</i> overfor tal, bogstaver, mønstre, former mv.</p>	<p>Børnehaven samarbejder med skolerne omkring overgangen og tager på ture sammen med børnene for at besøge de forskellige skoler, børnene skal gå på.</p> <p>Forældrene inddrages allerede i starten af det sidste år i børnehaven, hvor indholdet i overgangspapirerne gennemgås. Her aftales det, hvordan forældre og dagtilbud kan samarbejde om at støtte det enkelte barn i den læring og udvikling, barnet skal igennem.</p>

Refleksions- og evalueringskultur

Evaluering handler om at undersøge, vurdere og udvikle. Målet er at opnå en systematisk, udviklende evalueringskultur, hvor det pædagogiske personale og ledelsen løbende evaluerer sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

I EVA's materiale om den evaluerende praksis står der: "At evaluere er at vurdere og reflektere over den pædagogiske praksis for at kunne gøre den pædagogiske praksis bedre i morgen" (EVA, 2018). Målet er, at det pædagogiske personale udvikler en faglig selvkritisk og reflekterende tilgang til tilrettelæggelse og evaluering, som bidrager til, at de får øje på egen praksis, tænker over den og ser mulighederne for at ændre praksis (Næsby, 2018).

I LTK er vi inspireret af Ane Qvortrup og hendes forståelse af "Professionelle læringsfællesskaber", som handler om vigtigheden af at videndele. Det sker bl.a. gennem *deprivatisering* af den pædagogiske praksis, gennem fælles værdier og visioner samt reflekterende dialoger.

Tilblivelsen af et professionelt læringsfællesskab kræver en vis form for systematik eksempelvis i mødestrukturen. Lise Tingleff har i sin forskning (2012) arbejdet med teamsamarbejde og herunder mødelogikker. Hun arbejder med tre begreber: funktions-, familie- og læringslogik, og hun pointerer vigtigheden af at være bevidst om, hvilke logikker der præger et møde, så mødetiden ikke udelukkende anvendes på en funktions- og familieogik.

Et stærkt fagligt miljø i personalegruppen er bl.a. kendetegnet ved en fast mødestruktur med en tydelig læringslogik, men også den løbende reflekterende samtale mellem det pædagogiske personale. Begge dele bør indeholde en faglig selvkritisk og reflekteret tilgang til tilrettelæggelse og evaluering af den pædagogiske praksis, hvor det handler om at vurdere det pædagogiske læringsmiljø i forhold til børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Evaluerende pædagogisk praksis	<p>Læringsmiljøet evalueres sjældent.</p> <p>Kulturen er præget af; "Vi plejer at gøre".</p> <p>Møder bruges til at planlægge aktiviteter og tale praktik. Pædagogiske refleksioner over praksis foregår ikke.</p> <p>Stue- og personalemøder afholdes ikke fast.</p>	<p>Læringsmiljøet evalueres løbende, og det pædagogiske personale forholder sig til børnenes læring/progression. Der er fokus på sammenhængen mellem læringsmiljøet og børnenes læring, udvikling, trivsel og dannelse.</p> <p>Det pædagogiske personale reflekterer over den pædagogiske praksis i hverdagen.</p> <p>Der er skemalagt faste stue- og personalemøder.</p>	<p>Evaluering bruges til at få viden, som bl.a. anvendes til planlægning af fremtidige forløb/aktiviteter.</p> <p>Børnene inddrages i evalueringen. Der spørges fx til børnenes interesser, til indhold, form og varighed til et forløb eller emne, de har arbejdet med.</p> <p>Der afholdes regelmæssige og fastsatte refleksionsmøder, hvor det pædagogiske personale løbende forholder sig refleksivt til, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børnegruppens trivsel, læring, udvikling og dannelse.</p>
Feedback mellem det pædagogiske personale	<p>Der er ingen feedback mellem personalet på hinandens pædagogiske praksis.</p> <p>Mødekulturen bærer præg af familie- og funktionslogikker.</p>	<p>Det pædagogiske personale anerkender hinanden, når der er noget, der er godt i den pædagogiske praksis.</p> <p>Mødekulturen bærer præg af en god balance mellem familie-, funktions- og læringslogikker.</p>	<p>Det pædagogiske personale diskuterer pædagogik ud fra praksis, nyere forskning og pædagogisk litteratur og forholder sig til, hvordan det omsættes i praksis.</p> <p>Det pædagogiske personale stiller undrende spørgsmål til hinanden – åbne og nysgerrige – også om det, der ikke nødvendigvis er godt. Dialogen er respektfuld.</p>

Litteraturliste

Csonka, Agi (2019): *I Tidlig indsats i dagtilbud – perspektiver på Heckman-kurven*. Dafolo.

EVA (2018): *Evaluerende pædagogisk praksis*. Du finder den her: [Evaluerende pædagogisk praksis.pdf](#).

EVA (2017): *Kvalitet i dagtilbud*. Pointer fra forskning.

EPPSE-projektet – <https://www.ucl.ac.uk/ioe/research-projects/2020/sep/effective-pre-school-primary-and-secondary-education-project-eppse>

Jensen, Anders Skriver (2020): *I Den styrkede pædagogiske læreplan – grundbog til dagtilbudspædagogik*. Redigeret af Trine Holst Mortensen og Torben Næsby. Dafolo.

Jørgensen, Hanne Hede (2020): *I Den styrkede pædagogiske læreplan – grundbog til dagtilbudspædagogik*. Kap. 3. Redigeret af Trine Holst Mortensen og Torben Næsby. Dafolo.

Hart, Susan: *Fra tilknytning til mentalisering* (2016). Hans Reitzels Forlag.

Larsen, Inge Schoug (2020): *Børn som medskabere af sammenhængende overgange, i: Avenstrup, K. m.fl.: Det, vi er sammen om. Det fælles pædagogiske grundlag i praksis*. Dafolo

Næsby, Torben (2020): *I Den styrkede pædagogiske læreplan – grundbog til dagtilbudspædagogik*. Kap. 12. Redigeret af Trine Holst Mortensen og Torben Næsby. Dafolo.

Qvortrup, Ane, Skriver Laustsen, Majbritt og Tangaa Tjalve, Lotte (2018): *Professionelle læringsfællesskaber i dagtilbud*. Dafolo.

Ringsmose, Charlotte (2012): *I At udvikle et sprog red.* Af Pia Thomsen. Dafolo.

Schwarz, Ida og Møller Sørensen, Ole (2020): *I Den styrkede pædagogiske læreplan – grundbog til dagtilbudspædagogik*. Kap. 9. Redigeret af Holst Mortensen, Trine og Næsby, Torben. Dafolo.

Skovbjerg, Helle Marie (2016): *Perspektiver på leg*. Forlag: Turbine akademisk.

Smidt, Søren, og Krogh, Suzanne (2017): *I pædagogiske miljøer og aktiviteter kap. 4*. Akademisk forlag.

Tingleff, Lise (2013): *Teamsamarbejdets dynamiske stabilitet – en kulturhistorisk analyse af læreres læring i team - ph.d.-afhandling*. UCC.

Tordrup, Rikke Yde (2019): *Udviklende øjeblikke*. Akademisk forlag.

Warming, Hanne (2017): *I pædagogiske miljøer og aktiviteter kap. 1*. Akademisk forlag.

Winther-Lindquist, Ditte (2018): *Fysiske læringsmiljøer* <https://www.eva.dk/sites/eva/files/2017-08/Inderum%20Skab%20fleksible%20rum%20med%20identitet.pdf>

SPROG I SAMSPIL

SPROG I SAMSPIL

Velkommen til *Sprog i Samspil* – Lyngby-Taarbæk Kommunes appendiks til Kvalitetsguiden. Sprog i Samspil skal understøtte udviklingen af alsidige og udviklingsfremmende læringsmiljøer i dagplejen, vuggestuer og børnehaver, og på samme måde som Kvalitetsguiden er formålet med dette appendiks at igangsætte dialog og refleksion over den pædagogiske praksis.

Med *Sprog i Samspil* ønsker vi at højne de sproglige læringsmiljøer ved at definere et fælles fagligt ståsted og konkretisere, hvad vi i Lyngby-Taarbæk Kommune betragter som værende utilstrækkelig, god og høj kvalitet i de sproglige læringsmiljøer. Sprog er forudsætningen for mange dele af vores udvikling, heriblandt vores selvforståelse, vores relationer og deltagelsesmuligheder i fællesskaber. Det mest centrale for børns sprogtilegnelse i dagtilbud er, at der etableres læringsmiljøer, der understøtter og muliggør kommunikative og sproglige interaktioner. I *Den styrkede pædagogiske læreplan* står der, at det er centralt for det pædagogiske arbejde med børns sprog og kommunikation,

at det pædagogiske personale ser sig selv som sproglige rollemodeller, og at de understøtter børns sproglige deltagelsesmuligheder ind i børnefællesskabet. I de to pædagogiske mål under læreplanstemaet 'Kommunikation og sprog', står der:

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.

Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

(§ 7 i Bekendtgørelse om pædagogiske mål og indhold i seks læreplanstemaer)

Det er essentielt for det lille barn at opleve udviklende øjeblikke med betydningsfulde voksne for at kunne lære og trives – også når det gælder udvikling af sprog. Derfor er dette et appendiks til Kvalitetsguiden og som ikke kan stå alene.

Når vi ser på barnets sproglige udvikling, skal vi kigge på hele barnets udvikling og vide, at udviklingen af sprog hænger sammen med andre dele af barnets udvikling.

Denne udgave er udarbejdet i samarbejde med repræsentanter for kommunens dagtilbudsledere, logo-pæd'er og fler-sprogs-konsulenter. Vi håber, at den kan være til inspiration og give anledning til gode dialoger og refleksion over den pædagogiske praksis.

Center for Uddannelse og Pædagogik
Lyngby-Taarbæk Kommune
August 2023

INDHOLD OG OPBYGNING

Sprog i Samspil	Interaktioner mellem barn og det pædagogiske personale Dialog med børn Turtagning Sprogtilegnelse	32
Sproglige læringsmiljøer	Sproglige rollemodeller Det sproglige læringsmiljø Det fysiske sprogmiljø Den sproglige understøttelse af leg Skriftsprogligt materiale	35
Børn med flere sprog	Den sproglige indsats for fler-sprogede børn Inddragelse af barnets modersmål Forældresamarbejde	39

Sprog i Samspil

Børn fødes med stor nysgerrighed, og selv helt små børn er opmærksomme på, hvad der sker omkring dem. Når barnet er ca. 7-9 måneder, kan den voksne skabe fælles opmærksomhed sammen med barnet. Når barnet er ca. 11 måneder, begynder det at forstå, at der er et formål med at udveksle fælles opmærksomhed, nemlig at udveksle information om et fælles tredje. Når der er fælles opmærksomhed, er det en oplagt mulighed for det pædagogiske personale til at introducere nye ord til barnet og dermed udvide barnets ordforråd.

Kommunikation og sprog er mere end bare ord, og det udvikles i samspil med andre. Børn udvikler deres sprog og kommunikation i nære relationer med deres forældre, det pædagogiske personale og i fællesskaber med andre børn. Non-verbal kommunikation, hvor der kommunikeres med ansigtsmimik og kroppen, er helt grundlæggende og afgørende for de yngste børns mulighed for at deltage i socialt samspil med andre (Winje, 2017; Nome, 2017). Non-verbal kommunikation er en vigtig udtryksform, mens barnet lærer det talte sprog.

Barnets kommunikative og sproglige udvikling er både afhængig af kvantiteten (mængden) af interaktioner og kvaliteten af interaktionerne. Børn får deres væsentligste sproglige input fra voksne, men de udvikler også deres sprog i samspil med andre børn. Et godt sprogudviklende legefællesskab opstår ikke af sig selv, men er en vigtig pædagogisk opgave, som handler om at organisere fællesskaber og aktiviteter, der giver mulighed for samspil på tværs af alder, køn, interesser og modersmål.

Kommunikative og sproglige udfordringer kan være en barriere for leg, og derfor skal børn i sprogligt udsatte positioner støttes i leg. Sprogstrategier er teknikker, som voksne kan bruge til at støtte og styrke barnets talesproglige kompetencer under alle former for interaktion og samtale. Strategierne inddrager barnet aktivt med henblik på at give barnet så mange muligheder for at bruge talesproget som muligt. Derudover er strategierne med til at udvide og udvikle barnets sprog, så det lærer at bruge flere ord, længere sætninger og fortælle flere detaljer (EVA, Sprog og kommunikation 2020).

Sprogstrategier: (emu.dk)

1. Følg barnets interesse.
2. Brug åbne spørgsmål.
3. Vent på barnets svar (længe).
4. Fortolk og udvid, hvad barnet siger.
5. Hjælp barnet med at sætte ord på.
6. Forklar barnet ord, det ikke kender i forvejen.
7. Relatér til noget, barnet kender.
8. Udnyt de sproglige kompetencer, barnet har i forvejen.
9. Ret ikke barnets fejl direkte.
10. Leg med sproget, når det er muligt.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Interaktioner mellem barn og det pædagogiske personale	<p>Det pædagogiske personale bruger primært det talte sprog, når de taler med børn.</p> <p>Interaktioner mellem barn og det pædagogiske personale er tilfældige.</p>	<p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på barnets non-verbale kommunikation.</p> <p>Det pædagogiske personale understøtter det talte sprog med non-verbale kommunikationsformer som øjenkontakt, gestik, pegegestik og andet kropssprog.</p>	<p>Det pædagogiske personale udviser nærvær og interesse for barnet, når de interagerer.</p> <p>Børnene er opdelt i mindre grupper, og det pædagogiske personale bestræber sig på at interagere med alle børn i den tildelte gruppe.</p>
Dialog med børn	<p>Det pædagogiske personale taler sammen 'henover hovedet' på børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale taler primært instruerende til børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale fortsætter dialogen, selvom barnet har mistet interessen.</p>	<p>Det pædagogiske personale hjælper børnene til at indgå i dialoger, hvor de skiftes til at være i tale- og lytteposition.</p> <p>Barnet udfordres i dialogerne indenfor zonen for nærmeste udvikling.</p> <p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på barnet og respekterer, når barnet ikke længere kan eller ønsker at være i dialogen.</p>	<p>De små børn understøttes i særdeleshed sprogligt med spejling, gestik, mimik og kropssprog.</p> <p>De større børn udfordres i samtalen med udfordrende spørgsmål, så de lærer at udforske og nuancere deres tanker og følelser og dele det med andre (jævnfør Kvalitetsguiden/ Proceselementer side 9).</p> <p>Det pædagogiske personale differentierer formen på samtalen, alt efter barnets alder og udviklingstrin.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Turtagning	<p>Dialogen er primært én-vejskommunikation.</p> <p>Det pædagogiske personale stiller lukkede spørgsmål, hvor børnene 'kun' kan svare ja eller nej, fx: "Var det en god tur, I var på?".</p>	<p>Det pædagogiske personale skifter mellem at være givende og modtagende i samtaler – også med det helt lille barn, der kun pludrer.</p> <p>Det pædagogiske personale bruger åbne spørgsmål, der appellerer til dialog ved at bruge hv-spørgsmål, fx en pædagog, der spørger et barn, der leger med en bil: "Hvor kører bilen hen?" (i stedet for; "leger du med biler?"). Her får barnet mulighed for at svare mere nuanceret, end hvis barnet bare skulle svare ja eller nej.</p> <p>Det pædagogiske personale ytrer interesse for barnets svar og interesser.</p>	<p>Det pædagogiske personale husker at stoppe op, vente på barnets svar (længe), så barnet får tid til at danne svaret. Det gælder også med det barn, der ikke bruger ord, men som måske bruger blikke eller mindre gestik som respons.</p> <p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på barnets sproglige udvikling, og stiller hjælpespørgsmål alt efter barnets formåen.</p> <p>Det pædagogiske personale har fokus på fælles opmærksomhed både i aktiviteter og hverdagsituationer.</p>
Sprogtilegnelse	<p>Det pædagogiske personale retter børnenes udtale.</p> <p>Det pædagogiske personales sproglige opmærksomhed er primært fokuseret på, at barnet lærer konkrete ord, fx bil, mælk, ko osv.</p>	<p>Det pædagogiske personale understøtter det talte sprog med visuelle effekter fx i form af konkrete og billeder.</p>	<p>Det pædagogiske personale arbejder med at udfolde ord og begreber i sammenhæng med både konkrete oplevelser og aktiviteter, så børnene får mulighed for at associere ordet med andre sammenhænge, fx hvis pædagogen præsenterer ordet "kommode", understøttes det med ord som møbel, stue, lejlighed og med handlinger, som understøtter forståelsen af kommodens funktion.</p>

Sproglige læringsmiljøer

Det pædagogiske personale skal etablere læringsmiljøer, der understøtter, at alle børn udvikler sprog. Læringsmiljøerne skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som de kan anvende i sociale sammenhænge.

Sproglige rollemodeller viser børn, hvordan man samtaler. Dialoger med pædagogisk personale giver børnene vigtige erfaringer i at opbygge samtaler, fx. at stille spørgsmål, at lytte og tale på skift. Små børn lærer sprog ved at høre andre tale. Mængden af sproglige input, altså kvantiteten af samtaler, er særligt vigtigt for børn i alderen op til to år, mens det lidt ældre barn har brug for mere kvalitet og variation i de sproglige input. Ved at introducere et mere varieret sprog for barnet, vil barnets ordforråd og barnets pragmatiske sprog, altså forståelse af, hvordan sproget anvendes, blive styrket.

Senere, når barnet er ca. tre-fire år, er det vigtigt at give barnet flere indtryk af sammenhænge, fx. ved at forklare, hvordan forskellige ting virker og hænger sammen (EVA, Sprog og kommunikation 2020). I alle samtaler er det vigtigt, at det pædagogiske personale henvender sig til børnene på en måde, der både udfordrer dem og støtter dem (Bruner 1983, Vygotsky, 1978).

Det fysiske sprogmiljø på stuen, legepladsen og udenfor dagtilbuddets rammer har betydning for barnets sproglige udvikling, fordi det skaber mulighed for samtale og sproglig udforskning. Det pædagogiske personale kan fremme børns sprogtiltagelse ved at placere bøger og andet skriftligt materiale (papir, blyanter mm.), hvor børnene kan komme til det, uden de voksnes hjælp. Derudover er det en vigtig pædagogisk opgave at skabe positivt samspil om bøger og tekster blandt andet ved dialogisk læsning og ved brug af tekstsprog i leg og aktiviteter (EVA, Sprog og kommunikation 2020).

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Sproglige rollemodeller	<p>Det pædagogiske personale bruger et unuanceret sprog, både i dialogen med børn, forældre og kollegaer.</p> <p>Det pædagogiske personale taler meget lidt eller meget stille.</p> <p>Det pædagogiske personale taler meget og uden fornemmelse for børnenes behov.</p>	<p>Det pædagogiske personale agerer sproglige rollemodeller ved selv at tale varieret og ved at understøtte børnenes forståelse af de ord, de anvender.</p> <p>Det pædagogiske personale bruger typiske ord for ting, begivenheder, handlinger, følelser, tid og for rumlige begreber. Det pædagogiske personale folder ordene ud, så de kobles med andre ord og sammenhænge.</p>	<p>Det pædagogiske personale reflekterer over egen rolle som sproglige rollemodeller og giver hinanden feedback.</p> <p>De sproglige læringsmuligheder indtænkes i rutiner, planlagte og spontane aktiviteter, hvor børnene introduceres til nye begreber og udtryksformer, såsom skrift-, symbol og billedsprog.</p> <p>Det pædagogiske personale sætter ord på børnenes oplevelser i samtaler, historiefortælling og leg.</p>
Det sproglige læringsmiljø	<p>Højtlesning eller at børnene selv sidder og kigger i bøger indgår ikke i den pædagogiske hverdag.</p> <p>Formidling foregår udelukkende ved brug af det talte sprog.</p>	<p>Det pædagogiske personale bruger bøger og læsning som en del af den daglige praksis.</p> <p>Det pædagogiske personale bruger billeder og konkrete til at understøtte formidling til børnene.</p>	<p>Det pædagogiske personale bruger biblioteket sammen med børnene og tager i børneteater for at udvide børns oplevelser med bøger og historier.</p> <p>Billeder, sange, rim og andet bruges til at understøtte emner, der arbejdes med, eller som børnene er interesserede i.</p> <p>Der arbejdes med fokusord.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Det fysiske sprogmiljø	<p>Der mangler en pædagogisk intention med det fysiske læringsmiljø. Det ses ved, at det er tilfældigt, hvad der hænger på vægge og hvilke materialer, der er til rådighed.</p> <p>Der er ingen sammenhæng mellem 'pynt' i rummet, og det børnene har arbejdet med i den pædagogiske praksis.</p> <p>Der er for lidt eller for meget på væggene eller i rummet, som er med til at skabe visuel støj. Billeder og børneproduktioner hænger ikke i børnehøjde.</p>	<p>Bøger er tilgængelige i børnehøjde.</p> <p>De bøger, der er tilgængelige for børnene, er relevante for børnegruppens udvikling og for de pædagogiske temaer, der arbejdes med.</p>	<p>Det pædagogiske personale har reflekteret over indretningen af de fysiske rammer som en bevidst del af det sproglige læringsmiljø, fx ved at der er steder, hvor børnene i ro kan læse en bog, eller ved at legepladsen er indrettet, så fortællinger, læsning og rolleleg også kan udfoldes der.</p> <p>De fokusord, der arbejdes med, hænger synligt fremme.</p>
Den sproglige understøttelse af leg	<p>Det pædagogiske personale deltager ikke i lege med børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale leger med børnene, men bruger ikke sproget til at understøtte børnenes udvikling.</p> <p>Det pædagogiske personale leger med børnene, men overtager legen ved at tale for meget, så børnene ikke får tid til kommunikativ respons.</p>	<p>Det pædagogiske personale italesætter de små børns leg og forærer dem nye ord ved at fortælle, hvad det forskellige legetøj hedder. Det pædagogiske personale kan også påtage sig en slags fortællerrolle. Eksempelvis hvor det lille barn leger med klodser. Det pædagogiske personale kan sige: "Du bygger et højt tårn", "Nu sætter du den blå klods oven på den røde".</p> <p>Det pædagogiske personale understøtter de lidt større børns leg ved at være nær legen for at kunne italesætte legen og legens præmisser for børnene.</p> <p>Der er en ekstra opmærksomhed på at give sproglig hjælp til de børn, der har brug for det, så de får bedre deltagelsesmuligheder i fællesskabet med de andre børn.</p>	<p>Det pædagogiske personale er bevidste om, hvornår de skal tale og understøtte legen med ord, og hvornår de skal vente på børnenes egne udtryk og egen respons i legen.</p> <p>Det pædagogiske personale observerer børnenes lege for at få viden om barnets sproglige udvikling.</p> <p>Det pædagogiske personale udvider børnenes leg ved at tilføre nye perspektiver og muligheder med legetøj, ord, billeder og skriftligt materiale. Fx hvis en børnegruppe er optaget af at lege hospital, kan det pædagogiske personale understøtte med at finde relevant legetøj, recepter som lægen kan udskrive, bøger til patienten, og de kan lave medicin. De kan tale om, hvad en portør laver, hvilket udstyr der er på hospitalet osv.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Skriftsprogligt materiale (Bøger, billeder, papir, blyanter, spil m.m.)	<p>Materialer er ikke tilgængelige for børnene, eller der er en tilfældig brug af dem.</p> <p>Materialerne er slidte og med mangler, fx er der bøger, hvor sider mangler, spil mangler brikker, eller mange farveblyanter er knækkede, og børnene har ikke selv adgang til at få dem spidset.</p>	<p>Skriftsproglige materialer er tilgængelige for børnene.</p> <p>Det pædagogiske personale inddrager skriftsprogligt materiale i aktiviteter og leg.</p> <p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på, at børnene bliver introduceret til og kan anvende materialerne.</p> <p>Det pædagogiske personale opfordrer børnene til at skrive deres navn på blandt andet tegninger og andre produktioner, de laver i dagtilbuddet.</p>	<p>Det pædagogiske personale understøtter barnets kendskab til skriftsproget ved blandt andet at skrive ordet under billeder, på legetøjskasser, på møbler og andet.</p> <p>Det pædagogiske personale tilrettelægger den pædagogiske praksis, så børnene får mulighed for at udvikle nysgerrighed over for bogstaver, tal, mønstre og former alt efter deres alder og udviklingsniveau.</p>

Børn med flere sprog

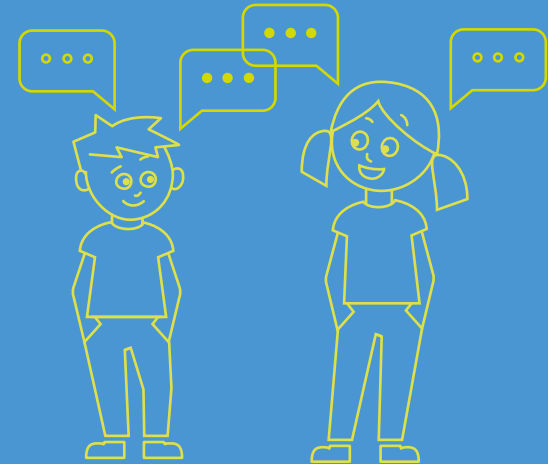
Flersprogede børn er børn, der i det daglige møder og har brug for to eller flere sprog (Anne Holmen, professor i parallelsproglighed)

Barnets modersmål (førstesproget) er det, eller de sprog, barnet møder i hjemmet. I mange tilfælde møder det flersprogede barn først det danske sprog i dagplejen, vuggestuen eller børnehaven. Det er vigtigt, at dagtilbuddet i opstartssamtalen spørger ind til, hvor længe barnet har været eksponeret for andetsproget (dansk), da det har en betydning for barnets sproglige niveau og udvikling.

Flersprogede børn i dagtilbud har både særlige ressourcer og særlige udfordringer i forbindelse med sprogtilegnelse, da de skal tilegne sig flere sprog på samme tid. Tilegnelse af dansk hos børn med flere sprog følger de samme principper som sprogtilegnelse generelt. Det betyder, at andetsprogtilegnelsen foregår gennem meningsfuld kommunikation og interaktioner med andre mennesker. Når man ser på sprogtilegnelsen har barnet med flere sprog særlige udfor-

dringer, da barnet typisk har et mindre ordforråd på dansk end på sit modersmål og et senere udviklet kontekstafhængigt sprog. Det flersprogede barn skal have mange ord i sit ordforråd, og det skal være ord, som barnet også forstår betydningen af. Det handler altså ikke bare om at kunne udtale ordet, men også at kunne forstå betydningen af ordet.

Det kan være udfordrende at jonglere med to eller flere sprog, og det kan vise sig, at den sproglige udvikling sker lidt langsommere end for et barn med kun ét sprog. Hvis barnets danske sprog udvikler sig langsommere end forventeligt, bør barnets udvikling følges tæt og med en understøttende indsats i dagtilbuddet. En langsom sproglig udvikling kan være udtryk for generelle sproglige udfordringer, eller en udviklingsforstyrrelse hos barnet, men det kan også være forårsaget af manglende kvalitet i læringsmiljøet i hjemmet og/eller i dagtilbuddet. Fler-sprogs-konsulenterne og eventuelt andre faggrupper skal inddrages i undersøgelsen af barnets sprog, hvis der er sproglige udfordringer.

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Den sproglige indsats for fler-sprogede børn	<p>Den sproglige indsats er ens for hele børnegruppen og differentieres ikke i forhold til børn med flere sprog.</p> <p>Beskeder og introduktioner gives kun i plenum til alle børnene.</p> <p>Det talte sprog understøttes ikke med andre virkemidler, fx billeder eller konkrete.</p>	<p>Det pædagogiske personale arbejder med at skabe gode deltagelsesmuligheder for alle, uanset deres sproglige niveau. Blandt andet ved at bruge visuel understøttelse og nonverbale aktiviteter.</p> <p>Det pædagogiske personale søger viden og samarbejde med fler-sprogsteamet og implementerer den viden, de får derfra i den daglige praksis.</p> <p>Den pædagogiske praksis er præget af struktur, genkendelighed og mange gentagelser.</p>	<p>Det pædagogiske personale har viden omkring sprogtilegnelse hos barnet med flere sprog og sørger for en vedvarende indsats.</p> <p>Det pædagogiske personale arbejder med forforståelse i forberedelsen og understøttelsen af barnet, fx hvis en børnegruppe skal have at vide, at de skal til at arbejde med et tema om fastelavn, så forbereder det pædagogiske personale det flersprogede barn, inden resten af børnegruppe skal have det at vide i plenum.</p> <p>Ofte anvendte ord er understøttet med billede og hænger synligt fremme, f.eks. toilet, mad, sove osv.</p>
Inddragelse af barnets modersmål	<p>Det pædagogiske personale kender ikke barnets modersmål og har ikke viden om barnets modersmålsudvikling.</p> <p>Det pædagogiske personale spørger ikke ind til ord og begreber på barnets modersmål.</p>	<p>Det pædagogiske personale har kendskab til barnets modersmål og spørger barnet, hvad forskellige ord og begreber hedder på modersmålet. Hvis barnet ikke ved det, spørges forældrene.</p>	<p>Det pædagogiske personale får fokusord, temaer og aktiviteter oversat til barnets modersmål.</p> <p>Det pædagogiske personale lærer nogle få praksisnære ord på barnets modersmål for at møde barnet i sproget og relationen.</p>

	Utilstrækkelig kvalitet	God kvalitet	Høj kvalitet
Forældresamarbejde	<p>Det pædagogiske personale har ikke fokus på at skabe et udvidet forældre-samarbejde med den flersprogede familie.</p>	<p>Det pædagogiske personale opfordrer forældrene til at tale modersmålet i hjemmet og gøre dem opmærksomme på sprogstimulerende aktiviteter som fx højtlesning, besøg og aktiviteter på biblioteket.</p> <p>Der bruges tolk ved forældresamtaler og andre møder.</p> <p>Det pædagogiske personale er opmærksomme på, at forældrene får mulighed for at forstå og læse tekst, der handler om deres barn.</p>	<p>Det pædagogiske personale har ved den første forældresamtale fokus på familiens kulturelle baggrund, deres modersmål, familiebaggrund og på eventuelle kommunikationsforskelle grundet den kulturelle baggrund.</p> <p>Forældrene inddrages løbende i den sproglige indsats. Det pædagogiske personale sørger for, at forældrene kender til den pædagogiske indsats i dagtilbuddet og giver dem mulighed for at understøtte det i hjemmet.</p>

**KVALITETSGUIDEN
SPROG I SAMSPIL**

Udgivet af Center for
Uddannelse og Pædagogik
Lyngby-Taarbæk Kommune 2023

Design
BGRAPHIC

LYNGBY-TAARBÆK
KOMMUNE

Rådhuset
Lyngby Torv 17
2800 Kgs. Lyngby
Tlf. 45 97 30 00

lyngby@ltk.dk
www.ltk.dk